

[Time: 3 Hours]

[Marks: 100]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:** 1. All questions are compulsory. Attempt Sub question (A) or (B) of Question no. 5
 2. Figures to the right indicate full marks.
 3. Students answering in the regional language should refer in case of doubt to the main text of the paper in English.

- Q.1 Answer **any two** questions of the following: **20**
 a. Describe the scope of rural development.
 b. What are the objectives of rural development?
 c. Discuss the problems of rural development in India.
- Q.2 Answer **any two** questions of the following: **20**
 a. Explain the several schemes for rural reconstruction.
 b. Elaborate the community development approach to rural development.
 c. Explain the sectoral approach to rural development.
- Q.3 Answer **any two** questions of the following: **20**
 a. Explain the components of social forestry in India.
 b. Explain the meaning and importance of agro-based industries.
 c. Describe the significance of science and technology in Rural Development.
- Q.4 Answer **any two** questions of the following: **20**
 a. Write down about the sub-schemes under National Rural Livelihood Mission (NRLM).
 b. Write a note on 'Microfinance'.
 c. Explain the concept 'Self-Help Groups (SHGs)'.
- Q.5 (A) Write short notes on **any two** of the following. **20**
 a. Characteristics of Rural Development.
 b. Participatory approach to rural development.
 c. Contribution of Livestock in Indian Economy.
 d. Provisions of Rural amenities in Urban Areas (PURA).

(OR)

- (B) Select an appropriate option for the following. **20**
 1) Total utilization of the available human resource is possible only if
 resource is utilized to its full capacity.
 a) Rural Capital
 b) Rural Human
 c) Rural Land
 d) Rural Animal
- 2) Which of the following are not the problems of rural development?
 a) Lack of expected awareness, knowledge, skill and attitude,
 b) Unavailability of inputs
 c) Poor marketing facility
 d) None of the above
- 3) which of the following statement about agricultural development is false?
 a) Multidimensional tasks to extension personnel
 b) Small size of land holding
 c) Sub-division and fragmentation of landholdings
 d) None of the above

- 4) According to 2011 census of India 31% population lives in.....
 - a) Urban area
 - b) Rural area
 - c) remote area
 - d) None of the above
- 5) Rural people are forced to migrate from areas in order to seek gainful employment for their livelihood.
 - a) villages to urban
 - b) urban to village
 - c) village to village
 - d) urban to urban
- 6) Which of the following system introduced by British destroyed the “republican’s character of villages”?
 - a) Social System
 - b) historical system
 - c) Economic and transport system
 - d) Religious system
- 7) When the following Community Development Program was launched?
 - a) 1955
 - b) 1952
 - c) 1965
 - d) 1991
- 8) Which of the following district was not included under Intensive Agricultural District Program?
 - a) Thanjavur (Tamilnadu)
 - b) West Godavari (A. P.)
 - c) Shahabad (Bihar)
 - d) None of the above
- 9) Gandhi demarcated Rama Rajya as “sovereignty of the ----- based on moral authority”.
 - a) People
 - b) King
 - c) Queen
 - d) Monarch
- 10) Which of the following statement is true?
 - a) Gandhiji sustained that industrialization would benefit only a few and will lead to concentration of financial power.
 - b) Industrialization leads to inert or active abuse of the villages.
 - c) Both a and b are true
 - d) Neither a nor is true.
- 11) Which of the following is the part of area - specific and target group oriented approach?
 - a) Drought Prone Areas Programme
 - b) Intensive Agricultural Area Program
 - c) Desert Development Program
 - d) All of the above
- 12) Which of the following not includes under social forestry?
 - a) Raising wind breaks on dry farm lands.
 - b) Planting shelterbelt.
 - c) Planting along roadsides.
 - d) None of the above

- 13) Which of the following are the scope of the social forestry?
- a) Street planting in cities.
 - b) Establishment of manufacturing shelter belt
 - c) Management of town parks and wild life parks.
 - d) All of the above
- 14) when Intensive Cattle Development Program (ICDP) was launched?
- a) 1965
 - b) 1972
 - c) 1992
 - d) 2005
- 15) Which of the following are the Contribution of livestock in Indian Economy?
- a) Food
 - b) Fibre and Skin
 - c) Draft
 - d) All of the above
- 16) Which of the following are the benefits of agro-based industries?
- a) Increase job opportunities
 - b) Regional development
 - c) Export promotion
 - d) All of the above
- 17) Which of the following statement is true About MGNREGA?
- a) Equal payment for men and women
 - b) Wages to be paid within a fortnight
 - c) 1/3 beneficiaries should be women
 - d) All of the above
- 18) When the Aajeevika Grameen Exprss Tojana(AGEY) Scheme was initiated?
- a) 2002 b) 2022 c) 2017 d) 2020
- 19) Which of the following are not the benefit of social forestry?
- a) Decrease the supply of fuel wood and fodder.
 - b) Generate rural employment
 - c) Maintain ecological balance
 - d) Appropriate use of wastelands
- 20) National Rural Employment Guarantee Act was first proposed in
- a) 1991 b) 1999 c) 2008 d) 2012

(मराठी रुपांतर)

[वेळ: ३ तास]

[गुण: १००]

कृपया तुम्हाला योग्य प्रश्नपत्रिका मिळाली आहे का ते तपासा.

सूचना: १. सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत. प्रश्न क्र. ५ मध्ये (अ) व (ब) उप प्रश्नांमधील कोणताही एक उप प्रश्न सोडवा.

२. उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.

३. प्रादेशिक भाषेत उत्तर देणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी शंका असल्यास पेपरच्या मुख्य मजकुराचा इंग्रजीमध्ये संदर्भ द्यावा.

- प्र.१ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (२०)
- अ) ग्रामीण विकासाच्या व्याप्तीचे वर्णन करा.
- ब) ग्रामीण विकासाची उद्दिष्टे काय आहेत?
- क) भारतातील ग्रामीण विकासाच्या समस्यांवर चर्चा करा.
- प्र.२ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (२०)
- अ) ग्रामीण पुनर्रचनेच्या विविध योजना समजावून सांगा.
- ब) ग्रामीण विकासाचा सामुदायिक विकासाचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- क) ग्रामीण विकासाचा क्षेत्रीय दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- प्र.३ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (२०)
- अ) भारतातील सामाजिक वनीकरणाचे घटक स्पष्ट करा.
- ब) कृषी आधारित उद्योगांचा अर्थ आणि महत्त्व समजावून सांगा.
- क) ग्रामीण विकासातील विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाचे महत्त्व सांगा.
- प्र.४ खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (२०)
- अ) राष्ट्रीय ग्रामीण उपजीविका अभियान (NRLM) अंतर्गत उप-योजना लिहा.
- ब) 'सूक्ष्म वित्त' वर टीप लिहा.
- क) 'स्वयं-सहायता गट (SHGs)' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्र.५ (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीप लिहा. (२०)
- अ) ग्रामीण विकासाची वैशिष्ट्ये.
- ब) ग्रामीण विकासाचा सहभागात्मक दृष्टीकोन.
- क) भारतीय अर्थव्यवस्थेमध्ये पशुधनाचे योगदान.
- ड) शहरी भागात ग्रामीण सुविधांच्या तरतुदी (PURA).

किंवा

- (ब) खालीलपैकी योग्य पर्याय निवडा. (२०)
- १) उपलब्ध मानव संसाधनाचा संपूर्ण वापर तेव्हाच शक्य आहे जेव्हा ----- संसाधनाचा पूर्ण क्षमतेने वापर केला गेला.
- अ) ग्रामीण भांडवल ब) ग्रामीण मानव
- क) ग्रामीण जमीन ड) ग्रामीण प्राणी
- २) खालीलपैकी कोणत्या ग्रामीण विकासाच्या समस्या नाहीत?
- अ) अपेक्षित जागरूकता, ज्ञान, कौशल्य आणि वृत्तीचा अभाव.
- ब) आदानाची अनुपलब्धता.
- क) खराब विपणन सुविधा.
- ड) वरीलपैकी काहीही नाही.

- 3) कृषी विकासाबाबत खालीलपैकी कोणते विधान चुकीचे आहे?
 - अ) कर्मचाऱ्यांच्या विस्तारासाठी बहुआयामी कार्ये.
 - ब) लहान आकाराची जमीन धारणा.
 - क) जमिनीचे उपविभाग आणि विखंडन
 - ड) वरीलपैकी काहीही नाही.
- 4) भारताच्या 2011 च्या जनगणनेनुसार, 31% लोकसंख्या मध्ये राहते.
 - अ) शहरी भाग
 - ब) ग्रामीण भाग
 - क) दुर्गम भाग
 - ड) वरीलपैकी काहीही नाही
- 5) ग्रामीण भागातील लोकांना त्यांच्या उदरनिर्वाहासाठी रोजगारासाठी ----- स्थलांतर करावे लागत आहे.
 - अ) गाव ते शहर
 - ब) शहर ते गाव
 - क) गाव ते गाव
 - ड) शहर ते शहर
- 6) ब्रिटीशांनी सुरू केलेल्या खालीलपैकी कोणत्या व्यवस्थेने "गावांचे प्रजासत्ताक स्वरूप" नष्ट केले?
 - अ) सामाजिक व्यवस्था
 - ब) ऐतिहासिक प्रणाली
 - क) आर्थिक आणि वाहतूक व्यवस्था
 - ड) धार्मिक व्यवस्था
- 7) खालील समुदाय विकास कार्यक्रम कधी सुरू करण्यात आला?
 - अ) 1955
 - ब) 1952
 - क) 1965
 - ड) 1991
- 8) सधन कृषी जिल्हा कार्यक्रमांतर्गत खालीलपैकी कोणत्या जिल्ह्याचा समावेश करण्यात आला नाही?
 - अ) तंजावर (तमिळनाडू)
 - ब) पश्चिम गोदावरी (ए. पी.)
 - क) शाहाबाद (बिहार)
 - ड) वरीलपैकी काहीही नाही
- 9) गांधींनी रामराज्याला नैतिकतेवर आधारित " ----- यांच्या अधिकाराचे सार्वभौमत्व" म्हणून चिन्हांकित केले.
 - अ) लोक
 - ब) राजा
 - क) राणी
 - ड) सम्राट
- 10) खालीलपैकी कोणते विधान सत्य आहे?
 - अ) गांधीजींनी औद्योगिकीकरणाचा फायदा कार्हीनाच होईल आणि आर्थिक शक्तीचे केंद्रीकरण होईल असे ठामपणे सांगितले.
 - ब) औद्योगिकीकरणामुळे खेड्यांचा अक्रिय किंवा सक्रिय गैरवापर होतो.
 - क) अ आणि ब दोन्ही सत्य आहेत.
 - ड) अ आणि ब दोन्ही सत्य नाहीत.
- 11) खालीलपैकी कोणता भाग क्षेत्रफळाचा आहे - विशिष्ट आणि लक्ष्य समूहाभिमुख दृष्टिकोन?
 - अ) अवर्षण प्रवण क्षेत्र कार्यक्रम
 - ब) सधन कृषी क्षेत्र कार्यक्रम
 - क) वाळवंट विकास कार्यक्रम
 - ड) वरील सर्व
- 12) सामाजिक वनीकरण अंतर्गत खालीलपैकी कोणते समाविष्ट नाही?
 - अ) कोरडवाहू शेतजमिनींवर वाऱ्याचा तडाखा वाढवणे.
 - ब) शेल्टरबेल्ट लावणे.
 - क) रस्त्याच्या कडेला लागवड.
 - ड) वरीलपैकी काहीही नाही.
- 13) सामाजिक वनीकरणाची व्याप्ती खालीलपैकी कोणती आहे?
 - अ) शहरांमध्ये रस्त्यावर वृक्षारोपण.
 - ब) उत्पादन निवारा बेल्टची स्थापना.
 - क) टाउन उद्याने आणि वन्यजीव उद्यानांचे व्यवस्थापन.
 - ड) वरील सर्व

- 14) गहन पशु विकास कार्यक्रम (ICDP) कधी सुरू करण्यात आला?
अ) 1965 ब) 1972 क) 1992 ड) 2005
- 15) भारतीय अर्थव्यवस्थेत खालीलपैकी कोणते पशुधनाचे योगदान आहे?
अ) अन्न ब) फायबर आणि त्वचा क) मसुदा ड) वरील सर्व
- 16) खालीलपैकी कोणते कृषी आधारित उद्योगांचे फायदे आहेत?
अ) नोकरीच्या संधी वाढवणे. ब) प्रादेशिक विकास.
क) निर्यात प्रोत्साहन ड) वरील सर्व
- 17) मनरेगाबाबत खालीलपैकी कोणते विधान सत्य आहे?
अ) पुरुष आणि महिलांसाठी समान मोबदला.
ब) पंधरवड्याच्या आत मजुरी द्यावी.
क) 1/3 लाभार्थी महिला असावेत.
ड) वरील सर्व.
- 18) आजीविका ग्रामीण एक्सप्रेस योजना (AGEY) कधी सुरू करण्यात आली?
अ) 2002 ब) 2022 क) 2017 ड) 2020
- 19) खालीलपैकी कोणते सामाजिक वनीकरणाचे फायदे नाहीत?
अ) इंधन लाकूड आणि चाऱ्याचा पुरवठा कमी करणे.
ब) ग्रामीण रोजगार निर्मिती.
क) पर्यावरणाचा समतोल राखणे.
ड) पडीक जमिनीचा योग्य वापर.
- 20) राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा, २००५ प्रथम ----- मध्ये प्रस्तावित करण्यात आला.
अ) 1991 ब) 1999 क) 2008 ड) 2012
